

Drosera rotundifolia czy przygielka biała *Rhynchospora alba*. Dlatego celowe wydaje się objęcie tego interesującego pod względem przyrodniczym zakątka ochroną prawną w formie użytku ekologicznego.

Barbara Fojcik

WAŻNIEJSZE PIŚMIENNICTWO

Ochyra R. 1992. Czerwona lista mchów zagrożonych w Polsce. W: *Lista roślin zagrożonych w Polsce* (red. K. Zarzycki, W. Wojewoda, Z. Heinrich). PAN, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Kraków.

Ochyra R., Szmajda P., Bednarek H., Bocheński W. 1988. *Scorpidium scorpioides* (Hedw.) Limpr. W: *Atlas rozmieszczenia roślin zarodnikowych w Polsce* (red. Z. Tobolewski, T. Wojterski). Ser. V. *Mchy (Musci)* 3: 41—47.

Stanowisko podgrzybka pasożytniczego *Xerocomus parasiticus* w Lasach Oliwskich

Interesującym przedstawicielem wielkoowocnikowych allobiontów jest podgrzybek pasożytniczy *Xerocomus parasiticus* (Orłóś 1966). Stanowiska tego gatunku notowane są na obszarze całego kraju, najczęściej jednak informacje o nich pochodzą z rejonu południowej Polski. Podgrzybek pasożytniczy wyrasta na dwóch rodzimych gatunkach grzybów: na tęgoskórce pospolitym *Scleroderma citrinum* oraz na tęgoskórce brodawkowym *S. verrucosum*. Tęgoskór pospolity — najczęstszy gospodarz podgrzybka — występuje zwykle gromadnie na obszarze widnych borów, a także lasów mieszanych: przy drogach, w prześiekach, na leśnych polanach. Należy do symbiotroficznych ryzobiontów, gdyż może wchodzić w związki mikoryzowe z wieloma gatunkami drzew iglastych, a także liściastych; najczęściej współsymbiontem jest sosna pospolita (Rudnicka-Jeziarska 1991, Wojewoda 1992). Od 1983 r. podgrzybek pasożytniczy znajduje się na liście gatunków pod ścisłą ochroną, gdyż jest niezwykle rzadki. Dotychczas znany był z 34 krajowych stanowisk, nowe stanowisko znaleziono w Ińskim Parku Krajobrazowym (Szczepka 1983, Stasińska 1992).

Owocniki omawianego gatunku pojawiają się od lipca do połowy października. Na pojedynczym żywicielu wyrasta zwykle kolonia 2—4 egzemplarzy (ryc. 1). Owocnik zbudowany jest z trzonu oraz kapelusza, w kolorze brązowym z rudym odcieniem, o średnicy 2,5—5,5 cm (2—7 cm). Powierzchnia górna jest sucha i lekko zamszowa, po deszczu staje

się połyskliwa, lecz nigdy śliska, śluzowata. Spodnia strona składa się z wielu cytrynowożółtych rurek długości 3—8 mm, lekko zbiegających się na trzonie. Z wiekiem rurki bledną i wyraźnie powiększają swoją średnicę. Zarodniki są podłużne, bladożółte lub miodowożółte, o wy-

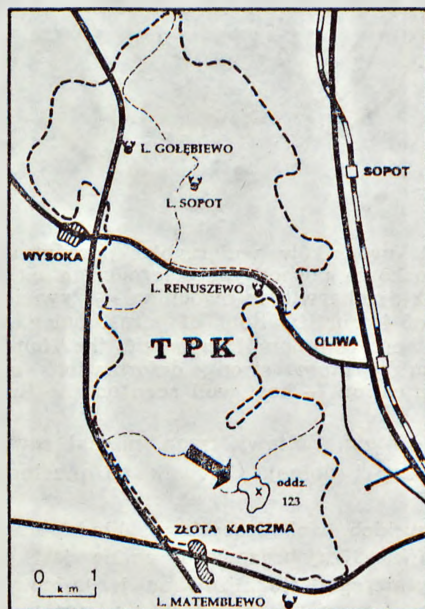

Ryc. 1. Kolonia 4 owocników podgrzybka pasożytniczego *Xerocomus parasiticus* na tęgoskórze pospolitym *Scleroderma citrinum*; widać silną deformację oraz przebarwienie owocnika — żywiciela na pierwszym planie. — Colonies of 4 fructifications of parasitical edible fungus *Xerocomus parasiticus* on common fungus of the family *Sclerodermataceae* *Scleroderma citrinum*, strong deformations and overcolouring of fructification — host well seen on the first plan

miarach 11—18×4—5 μm . Żółtawy trzon, niemal zawsze wygięty, często zwęża się w części dolnej. Owocnik po przełamaniu lekko błękitnieje.

W Lasach Oliwskich, wchodzących w skład południowego obszaru Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego, znane jest jedno stanowisko podgrzybka pasożytniczego. Zlokalizowano je jesienią 1990 r. na krańdźwi leśnego torfowiska, leżącego w oddziale 123 h leśnictwa Matemblewo (ryc. 2). Okoliczny drzewostan tworzy sosna pospolita, introdukowany świerk pospolity, brzoza brodawkowata oraz buk pospolity. Żywiciele podgrzybków — tęgoskóry pospolite — rosną na odcinku około 20 m po zachodniej i północnej stronie torfowiska, które zorientowane jest południkowo. W latach 1991—1992 pierwsze owocniki podgrzybka pojawiały się ok. 15 sierpnia, zaś owocniki gospodarza 10—14 dni wcześniej; koniec owocowania przypadał na ok. 20 października. Stwierdzono występowanie 17 kolonii omawianego mikopasożyta, co oznacza, że prawie połowa lokalnej populacji tęgoskórów została porażona. Z reguły te, które wyrastały na ziemi zostały „zainfekowane”. Natomiast egzemplarze zasiedlające murszejące pniaki oraz leżaninę pokrytą warstwą higrofilnych mchów zwykle były zdrowe. Na pojedynczym żywicielu wyrastały 3 (4) podgrzybki, zaś najliczniejsza kolonia składała się aż z 10 owocników. Większość owocników we wczesnym stadium rozwoju ginęła; na jednym z obserwowanych tęgoskó-

rów wykryto 14 zawiązków owocników pasożyta, z których tylko 3 kontynuowały rozwój. Cały cykl rozwoju owocników trwał około 2 tygodni, z czego około 5 dni przypadło na wykształcenie owocnika o średnicy 5 mm, reszta na dalszy wzrost. Po tym okresie następowała stagnacja i stopniowy rozkład grzyba. Na ryc. 3 przykładowo przedstawiono rozwój wybranego egzemplarza. Porażone tęgoskóry w miarę

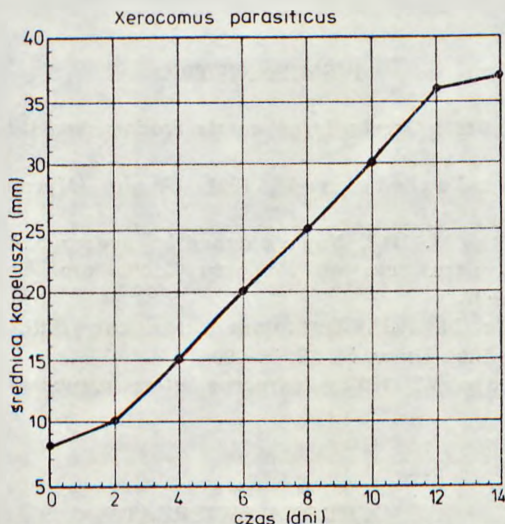

Ryc. 2. Położenie stanowiska podgrzybka pasożytniczego na obszarze Lasów Oliwskich: X — lokalizacja stanowiska w oddziale 123 h leśnictwa Matemblewo. — Location of parasitical edible fungus in Oliwa forests: X — location in 123 h part of Matemblewo in forest district

rozwoju pasożyta ulegały deformacji — powstawały wklęsnięcia w ich owocnikach — pojawiało się także brązowe, plamiste, zewnętrzne przebarwienie (widać to na ryc. 1) oraz występowało zahamowanie dalszego wzrostu. Wnętrze owocników, zwane glebą, często było płonne lub ulegało atrofii.

Problem ochrony stanowiska. Opisane stanowisko podgrzybka pasożytniczego położone jest w pobliżu Gdańska, w odległości około 1,5 km od strefy zwartej zabudowy. Konsekwencją tak bliskiego położenia od miasta wymienionego fragmentu lasu jest częste jego

odwiedzanie przez mieszkańców aglomeracji trójmiejskiej. Niestety, wśród nich znajdują się także osoby bezmyślne, o niskiej kulturze, dowodem czego jest permanentne traktowanie owocników grzybów niejadalnych. Do tej grupy grzybów należą również tęgoskóry (zdrowe i „zainfekowane”), niszczenie których w sposób radykalny ogranicza rozwój populacji podgrzybka pasożytniczego; stwierdzono, że zaledwie kilka egzemplarzy podgrzybka osiągnęło pełny rozwój i mogło wysiać

Ryc. 3. Wzrost owocnika podgrzybka pasożytniczego; dzień „0” na rycinie oznacza 5 IX 1992 r.; pomiarów średnicy dokonywano co 2 dni. — Growth of fructification of parasitical edible fungus, the day „0” on the figure — Sep. 5, 1992; measurements of the diameter were taken every 2 days

zarodniki. W tej sytuacji należałoby wprowadzić siedliskową ochronę tego niezwykle rzadkiego gatunku, np. przez utworzenie tu strefy o ograniczonym wstępie.

Na obszarze Lasów Oliwskich występują inne rzadkie gatunki grzybów, między innymi: żagiew rozgałęziona *Polyporus umbellatus*, flagowiec olbrzymi *Meripilus giganteus*, purchawica olbrzymia *Langermannia gigantea*, mądziak psi *Mutinus caninus*, szyszkowiec łuskowaty *Strobilomyces floccopus*, szmaciak gałęzisty *Sparassis crispa*, czarka szkarłatna *Sarcoscypha coccinea*, borowiec dęty *Boletinus cavi-pes*, podgrzybek czerwonawy *Xerocomus rubellus* i inne. Uszczuplenie powierzchni terenów leśnych wchodzących także w skład Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego, zajmowanie przez agresywne budownictwo i działki ogrodnicze obszarów przyleśnych leżących w strefie

ochronnej Parku, nadmierna eksploatacja surowca drzewnego, „dzika” turystyka, nielegalne wysypiska śmieci, skażenie lasu przez przemysł (w postaci kwaśnych deszczów) stanowią poważne zagrożenie dla prawidłowego rozwoju środowiska leśnego. Dalsza eskalacja takiej działalności może doprowadzić do zaniku wymienionych powyżej unikatowych gatunków grzybów, w szczególności podgrzybka pasożytniczego.

Marcin S. Wilga

PIŚMIENNICTWO

Orłóš H. 1966. *Grzyby leśne na tle środowiska: 151—156*. PWRiL, Warszawa.

Rudnicka-Jeziarska W. 1991. *Grzyby (Mycota)*. 23: 93—97, PAN, Kraków.

Stasińska M. 1992. *Nowe stanowisko podgrzybka pasożytniczego Xerocomus parasiticus na Pomorzu Zachodnim*. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 48, 4: 96—97.

Szczepka M. 1983. *Xerocomus parasiticus (Bull. ex Fr.) Quel. w Polsce*. *Acta Biol. Univ. Śl.* 12: 79—90.

Wojewoda W. 1992. *Podręczny atlas grzybów: 258*. PWRiL, Warszawa.

OCHRONA ZWIERZĄT

Puszczyk uralski *Strix uralensis* w Puszczy Niepołomickiej w 1992 roku

Puszczyk uralski *Strix uralensis* jest w naszym kraju gatunkiem chronionym. Ze względu na ograniczony zasięg występowania i niewielką liczebność został umieszczony w „Polskiej czerwonej księdze zwierząt” (Głowaciński red. 1992). Pomimo znacznej intensyfikacji ornitologicznych badań terenowych w ostatnich latach, jego rozmieszczenie w naszym kraju nie zostało dostatecznie poznane, brakuje również dokładnych danych o lęgach.

Puszczyk uralski występuje w Puszczy Niepołomickiej co najmniej od lat siedemdziesiątych. Nie był obserwowany w trakcie badań prowadzonych przez Kanię (1968) w latach sześćdziesiątych w południowo-wschodniej części Puszczy, tj. na obszarze aktualnego licznego występowania. Pierwsze udokumentowane stwierdzenia pochodzą dopiero z 1973 i 1974 r. (Ruprecht, Szwaŕzak 1988). Prawdopodobnie